

התפתחות היחס לט' באב בראי סדורי התנועה

מ א י ר א ז ר י

רבים מאנשי הרפורמה וממעצביה התקשו לראות ב־ט' באב ובמהותו אחד מנכסיהם הדתיים, תרבותיים ברי הקיימא. אך בליבם ובעבודתם הליטורגית נותר הזיכרון. זיכרון שמנע את השיכחה. בזיכרון מורגשת האידיאה החיה, מורגשת ההתמודדות הרעיונית שמצאה את ביטויה במגוון דעות ויצירות ליטורגיות.

ברור שכאן ועכשיו, במציאות שהתהוותה, אין לנו יד בתפיסות רדיקאליות אלו שהיו מנת חלקם של רבים בתנועתנו בעבר.

למעשה מאז השואה, השתנה היחס בתנועה, בתפוצה ובארץ, ל־ט' באב. בכל הסיפורים שנדפסו מאז נמצא איזכורים משמעותיים ליום זה. איזכורים הכוללים קינה, זכרון ותקווה תוך עיון במעשי העבר.

מעניינת העובדה שבחלק מהסיפורים קיימת חפיפה בין תפילות ט' באב ליום השואה והגדילו לעשות עורכי הסידור "שערי תפילה", סידור התנועה בארצות הברית. כאן כרכו את שתי התפילות יחדיו תוך נסיון לפתור התלבטות, שרבים שותפים לה, בדבר אי הצורך בשני ימי זכרון נפרדים (בישראל למעשה שלושה ימים באם נכרוך את יום הקדיש הכללי במנין).

שיאה של ההתמודדות המחודשת עם ט' באב ומשמעותו נמצא בסיפור "העבודה שלבלב", המנסה לגשר בין קינה על חורבן העיר והמקדש, הרעות שפקדו את עמנו תוך כדי אלפי שנות קיומו מן החורבן ועד השואה, לבין משמעות יום זה לאחר התקומה.

"עלינו להשרות ביום זה על כינוסנו מן הצער הגדול, המפרה והמחנך. מצווה עלינו לזכור כי בניס אנו לאומה אשר רק עתה רכשה בזעה ובמאמץ רב את חרותה לאחר אלפיים שנות צער בגלות".

זוהי תפישתו של ברל כצנלסון שלמעשה עומדת בבסיס ההתייחסות של "העבודה שלבלב" לט' באב. תהפוכות היחס בתנועתנו ליום זכרון זה, מעידות על מתח והתמודדות אידאית מתמדת שלא תמיד אנו ערים לערכה, ביחוד לאור השיממון וההתאבנות הרוחנות שמסביבנו.

היום, לרוב לא נמצא באמתחתם של אלו הנוטשים את זיכרון ט' באב, אלא שיכחה לשמה והכחשה בדבר הצורך לזכור. כך, מידי שנה בט' באב גדל מספרם של בתי השעשועים והאוכל הפתוחים בישראל ורב מספר המבקרים בהם.

בתנועתנו, בעבר ובהווה, היחס לט' באב היווה שאלה עמה התמודדו ומתמודדים רבים. האבל על החורבן ומצבה של ירושלים, הגעגועים והתקווה לגאולה המדינית וחידוש עבודת הקורבנות היו והינם בעיה לרבים. "ספו תמו אנחות העצב" קבע הרב סטפן ויז. האבל על חורבן העיר והמקדש שהיה טבעי אף בימי הביניים, בימי הרדיפות והשמד הפך לדעתו, עם האמנציפציה, למיותר. הרב אברהם גייגר בסידורו, עם התרגום הגרמני, מרחיב מעט וקובע: "די בבכיה על ציון וירושלים. אלוהים בונה את חומות ירושלים הנצחיות לעד". אין צורך, לדעתו, בקינה ותקווה מאחר וימי הגאולה הגיעו. נקודת השקפה קצונית יותר היתה של הרב דוד איינהורן, שקבע שיעודו של העם להביא "אור אדוני לגויים" ויעוד זה מחייב לנטוש את "בית הנעורים" לנצח ולנודד בקרב העמים.

מכאן, על פי תפיסתו הראדיקלית של הרב איינהורן, חורבן הבית הוא נקודת מפנה המסמלת את ראשית הגשמת השליחות המשיחית של עם ישראל, שליחות לה נבחר והוכתר בסיני. החורבן, אם כך, היה לדעתו צד הכרחי שהוביל לתמורה המיוחלת. "המקדש האחד בירושלים היה לעפר למען יקומו לכבודך ולתפארתך מקדשים אין ספור בכל רחבי העולם. ההוד הקדום של הכהונה ופולחן הקורבנות נמחו למען תהפך העדה כולה לממלכת כוהנים". כך כתב איינהורן בסידורו "עולת התמיד", סידור החסר תפילת ערבית ומנחה ליום ט' באב, מכיל תפילת שחרית ליום הזכרון לחורבן ירושלים... ומוסיף איינהורן "ליבנו מלא תודה על החסד הגדול שעשית עמנו שבחרת בנו ככוהנים מכפרים לאנושות כולה". איינהורן בחר להבליט בקריאת התורה ליום זה את חשיבות ההתנהגות המוסרית, וכהפטרה בחר קטעים מספר זכריה בהם מכריז הנביא על עדיפות משפט הצדק, החסד והרחמים על פני הצום והקורבן. ברור, שלפי תפיסתו, לא נקראה מגילת איכה ובונדאי שלא נאמרו קינות בט' באב.